1912'de Şark Yıldızı Gazetesi

Gazete, yayınlandığı dönemde, Süryani toplumunun modernleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Hıristiyan topluluklar arasında işbirliğini geliştirdi. Şark Yıldızı 27 Nisan 1910'da yayına başlar ve iki yıl sonra 27 Nisan 1912'de 43. ve son sayısı çıkar.

MEHMET ŞİMŞEK, Diyarbakır

Şark Yıldızı gazetesinin sahibi Naum Faik, gazetenin amacını yeni gelişmeleri, Süryani toplumuna Süryanice ulaştır-mak, altı yüz yıl boyunca Osmanlı'ya bağlı kalmanın gururunu dile getirmek, Osmanlı sayesinde katledilen mesafeleri gelecek nesillere ulaştırmak ve Süryani-cenin unutulmaması, gelecek nesillere öğretilmesi olarak tanımlamaktadır. Şark Yıldızı 27 Nisan 1910'da yayın hayatına başlar ve iki yıl sonra 27 Nisan 1912'de 43. ve son sayısını yayımlar.

Osmanlı devletinin dinî, siyasal, askerî ve hukuk alanındaki yapısal değişimi Tanzimat Fermanı ile başlamıştır. 1839-'da başlayan ve bir süre ertelenen Tanzimat Fermanı ve özellikle dinin formel kurallar üzerinde etkinliğinin azaltıldığı kırılma noktası Islahat Fer-manı'dır. İşte bu dönem, Osmanlı'da yaşayan gayrimüslim tebaaya tanınan haklar ile Batı tipi laik yönetim anlayışı-nın ilk uygulamalarının başlangıcını oluşturur. Esasen bütün bu haklar adı geçen toplulukların dini esas alan kültür-el kimliklerinin geliştiril-mesini sağlan-mıştır. Gayrimüslim tebaa din belirleyi-cili kültürel kimlikle kendini ifade etme çabalarının bir sonucu olarak, eğitim kurumları ve basın yayın araçlarını kul-lanmışlardır.

II. Meşrutiyet döneminde derneklerle ilgili yeni düzenlemeler getirilmiş ve der-neklerin ve basın faaliyetlerinin sayısın-da da önemli artış olmuştur. Dernekler yasası 6 Ağustos 1909'da yeniden ele alınmıştır.[1]

Avrupa ve özellikle Amerikan patentli iletişim araçlarının ithali ve kullanımına erken uyum gösteren gayrimüslim tebaa basın yayın hayatının gelişiminde etkili olmuştur. Bu araçların girişi daha çok üst düzey dinî temsilcilikler ve misyon şeflikleri aracılığı ile olabilmekteydi.[2]

Osmanlı'nın hayata geçirdiği Tanzimat ve Islahat uygulamaları İstanbul dışında, Diyarbakır'da da yankı bulmuştur. Bunun en güzel örneklerinden biri de Diyarbakır Süryanileridir. Bu itibarla, 1800'lü yılların son çeyreği ile 1900'lü yılların başında Süryaniler, kentin eğitim ve kültür yaşamında önemli atılımlar gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Tanzimat ve Islahat Fermanı ile gayri-müslimlere sağlanan yeni imkânların yanında misyonerlerin faaliyetleri de Süryanilerin basın yayın hayatında daha etkili olmalarını sağlamıştır. Çünkü Batı-lı misyoner teşkilatlarının yerli Hıristi-yanlar

---

[1] Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, Cilt I, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s. 396-397.

[2] Patrik 4. Petrus (1872-1894'un İngiltere'den getirmiş olduğu matbaa 1889'da Deyrul-zafaran Manastırı'nda faaliyete geçirilir. Başta Süryanice olmak üzere Türkçe ve Arapça eserler basılır. Diyarbakır Edebiyat Yüksek okulundan mezun olan Mihayel Hikmet Çakke 1913'te Hikmet adlı dergiye çıkarır. Bakınız: Aziz Koluman, Ortadoğu'da Süryanilik, Ankara: Asam, 2001, s. 99; Said Şirazi, "Doğunun Yıldızı Patrik I. Efrem Barsavm", İdem Dergisi, Mayıs 2002, s. 32; Yakup Tahincioğlu, İdem Dergisi, Mayıs 2002, s. 16.

üzerinde yoğunlaşmaları, ilk za-manlarda dinî çatışmaları da beraberin-de getirmişti. Bu faaliyetlerin bir sonucu olarak, geleneksel kilise cemaatlerinin bölünmesi, kilise vakıf gelirlerinin ve gayri menkullerinin paylaşılmasına ne-den olmuştur. Böylece yerli Hıristiyan cemaatleri daha kötü duruma düşmüş-tür.[3]

Yukarıda dile getirilen iki noktanın bir sonucu, millet (din) olarak tanımlanan bu toplulukların ulusal kimliklerini ön plana çıktığı yeni bir tanıma yönelme-lerine de yol açmıştır. Ulusal tanımlama-lı kiliseler (Süryani Ortodoks, Keldani-Nesturi, Ermeni Gregoryan) kendi içinde bölünmeye başlamıştır.

Katolik ve Protestan olarak yeni oluşum-lar başlar. Merkezî otoritenin zaafları, yerel kiliseleri, misyoner oluşumlar kar-şısında koruyamaz hale gelmiş buna karşın yerel kiliseler, kültürel kimlikli di-renç noktaları geliştirmeye başlamış-lardır. İşte Diyarbakır'daki Süryaniler, 1876'da "Kadim" ifadesiyle geleneksel kilise hiyerarşisini tesis etmeye çalışır-ken,[4] Keldaniler de "Asur" kimlikli kilise oluşumunu başlatır.

Modernleşme adına yeniden ihdas edilen Katolik ve Protestan (Ermeniler de olma-sına rağmen sadece Süryaniler kast-edilmektedir) kiliseleri kendi kültürel kimliklerinden vazgeçerlerken, Süryani kadim cemaati varlığının muhafazası ve geliştirilmesi için yoğun bir eğitim ve basın-yayın faaliyetlerine başlamıştır.

Bu amaç doğrultusunda dernekleşme faaliyetlerine girişilir ve şehrin ileri gelen Süryani elitlerinin katkılarıyla Diyar-bakır merkezli "İntibah Cemiyeti"ni 1908'de kurulur.[5]

Süryaniler basın-yayın ve özel eğitim alanlarında "Süryani Kadim Kardeşler Şirketi" ismi altında toplanarak faaliyet-lerini gerçekleştirmeye başlamışlardır. Süryaniler arasında düşünceleri ve faali-yetleriyle göze çarpan Naum Faik,[6] (6) "İntibah" cemiyetinin hedef ve politika-ları doğrultusunda çalışmalar yapar, derneğin yayın ve bültenlerini hazırlar.

---

[3] Naum Faik, hatıralarında "Patrik 5. Circis (1818-1836) 2. îlyas (1838-1847) 2. Yakup (1847-1871) 4. Petrus (1872-1894) bütün zaman ve enerjilerini Katolik ve Protestanlar tarafından gasp edilen kilise gelirlerini ve gayri menkullerini geri almaya harcadılar." Murad Fuad Çıkkı, Naum Faik, Yay. Haz. Mehmet Şimşek, Damascus: 1936, s. 37, (Yakında yayınlanacak.)

[4] Mehmet Şimşek, Süryaniler ve Diyarbakır, İstanbul: Çivi Yazıları Yayınları, 2003, s. 79-

[5] Murad Fuad Çıkkı, age, s. 17.

[6] Naum Faik: Naum Faik, 5 Şubat 1868'de Diyarbakır'da doğdu. İlk öğrenimini Diyar-bakır Meryem Ana Kilisesi'nde ve Kadim Süryani Kardeşler Şirketi'nin kurduğu lise düzeyindeki okulda görür. Başta Süryanice olmak üzere Türkçe, Arapça, Farsça dillerini uzmanlık düzeyinde öğrenmiş. Diyarbakır'da "İntibah" cemiyetinin kurucusu, Şark Yıldızı gazetesinin sahipliğinde bulunmuştur. Başta Filoloji alanında olmak üzere kitap düzeyinde 34 adet eser, yüzlerce makale ve günlük yazı-ları, şiirleri de bulunmaktadır. Uzun yıllar, Diyarbakır ve çevresinde öğretmenlik yap-mıştır. 22 Eylül 1912'de Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eder. 5 Şubat 1930 tarihin-de, 62 yaşında hayata gözlerini yumar. Sür-yanilerin modernleşmesi ve kültürel kimlik-lerinin muhafazası alanında, günümüzde de etkileri hissedilen oluşumların ilk başlatıcısı olmuştur. Mehmet Şimşek, Süryaniler ve Diyarbakır, s. 237-244; Aziz Günel, Türh-Süryaniler Tarihi, İstanbul: Oya Matbaası, 1971, s. 196; Şevket Beysanoğlu, Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları, Cilt 2, Ankara: 1996, s. 234-235; I. Efrem Barsavm, Berule Bdire, Suriye: 1967, s. 381.

Cemiyetin kuruluşundan kısa bir süre sonra "Diyarbakır'da" adlı gazeteyi çıkarmıştır.[7] Gazete, Diyarbakır Süryani Kadim Metropolitlik makamı bünyesinde tesis edilen "Kevkeb Şark Matbaası"nda basılmıştır.[8] 1869'da şehirde yayınlanan ilk resmi gazete "Diyarbekir"den sonra, 1910'da yayınlanan Peyman ve Şark Yıldızı (Kevkeb Medinho) eş zamanlı olarak yayın hayâtına başlamıştır.[9]

Naum Faik, yazılarını daha çok ülke dışında ABD'de Cebrail Boyacı Efendi'-nin intibah dergisi ile Aşur Yusuf Efen-di'nin Harput'ta yayınladığı Asurilerin Mürşidi adlı dergilerde yayınlamaktaydı. Naum Faik'in sahip olduğu birikim ve gelişmeleri izleme imkânı, yeni düzen-leme ve girişimlerin başlatmasına ön ayak olma durumuna da itmiştir. Diyar-bakır'da ilk Süryani gazetesi olan Kevkeb Şark gazetesi hazırlıkları başlatılır. Bu faaliyetin fikir babası gazeteye maddi destek de veren Edip Bişar Burucu Efen-di'dir.

Bu gazetenin, önceleri bir dergi hacmin-de olması öngörülmüştü. Ancak baskı zorlukları ve maddi problemler, Kevkeb Şark'ın gazete olarak çıkmasına karar verilir. İlk sayısı 27 Nisan 1910'da çıkar. 15 günde bir yayınlanmak üzere başlık atılır. 25x36 cm, çift sütun ve 8 sayfa olmak üzere Süryanice harfler ile Arapça, Türkçe ve Süryanice dillerinde yayın-lanır.

Kevkeb Şark gazetesi, 27 Nisan 1910 Çarşamba günü yayına başlar. Yine, 27 Nisan 1912 tarihinde yayınma son verir. Birinci yılda 26 sayı, ikinci yıl 17 sayı olarak, toplam 43 sayı yayınlanır. Gazetenin önemli bir yönü, üç ayrı dilde yazılmasıdır. Bunun nedeni, Diyarbakırlı Süryanilerin, Süryanice'yi bilmemeleri-dir. Arapça'yı Mardin'den gelen Süryani-ler kullanırken, Diyarbakırlı Süryaniler günlük yaşamlarında Türkçe, Kürtçe az da olsa Ermenice'yi kullanıyordu. Naum Faik, Süryanice'yi yaygınlaştırmak için, Türkçe ve Arapça'yı Süryanice harflerle kullanmak durumunda kalmıştır. Öyle ki, gazetenin yayımını kutlamak üzere gönderilen 27 adet mesaj metninin 14 tanesi Osmanlı Türkçe'siyle yazılmıştı.[10]

Gazetede işlenen konu başlıkları şunlar-dır: Gazete okuyunuz, Matbaaya olan ihtiyacımız, Toplumsal hastalıklarımız ve tedavisi, Fikri yükselme, Toplumsal sorunlarımızla kimler ilgilenecek, Topl-umsal bir hastalık olarak "haset", Süryanilerde başı boşluk, Gidiş nereye, Süryanilerde Şura Kuralı, Günlerimizi nasıl geçiriyoruz?, Matbaa, konuşan halkın dilidir, Hakiki gayret, yalancı gayret, Uyanış asrında büyük tembellik, Bugün neyimizle övünüyoruz, Tarihimiz ve tarihçilerimiz, Birlik ve ayrılık, Semi-ramis, Okullarımız.

Atalarımızla övünmenin bir faydası yok gibi başlıklar altında yazılar yayınlanmış-

---

[7] Bu derneğin kuruluşu ile ilgili olarak Naum Faik, 19 Teşrin-i sani 1324/1908 tarihinde Harput Süryani Cemaatine yazmış olduğu mektubunda "... İşte biz, Diyarbakır'da şu (intibah Cemiyetini) teşkil ederek 6-7 hafta zarfında 200 neferden ziyade nefer dahili cemiyet olmuşlardır. Zatı alilerinden rica ederim ki, siz de "Süryani Kadim intibah cemiyeti" unvanı tahtında bir cemiyet teşkil ederek, arz ettiğimiz minval üzere efradı gayretmendan kayıt edesiniz," der. s. 355.

[8] Murad Fuad Çıkkı, age, s. 89.

[9] 1913'te yine Süryani harfleri kullanılarak yazılan ve Türkçe okunan Şifuro adlı dergi yayınına başlar. Rıfkı Aslan, Diyarbakır ve Çevresinde Şehirleşme Hareketleri, Ankara: 1974, s. 82-83.

[10] Murat Fuad Çıkkı. age, s. 48-49.

tır.

Gazete, yayınlandığı dönemde, Süryani toplumunun modernleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Hıristiyan top-luluklar arasında işbirliğini geliştirmiş-tir. Özellikle Süryani Kadim, Süryani Katolik, Süryani Protestan ve Keldanı Nesturiler ile Katolik Keldaniler arasında Asur ulusçuluğu paydasında ortak hareket oluşturulmasına zemin hazırla-mıştır.

Naum Faik'in 22 Eylül 1912'de, Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmek üzere Diyarbakır'dan ayrılışından 4 ay önce Şark Yıldızı (Kevkeb Medinho) gazetesi-nin yayınına son verir. Bu gazetenin devamı olan Bethneharin gazetesi 19l6-'da Amerika'da yine Naum Faik tara-fından hazırlanarak yayın hayatına devam eder.

Şark Yıldızı gazetesi Diyarbakır'da yayın-landığı süre içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'ne de gönderilerek, orada yaşayan Süryaniler tarafından da takip edilme imkânı verilmiştir.

Kaynakça: Aslan Rıfkı, Diyarbakır ve Çevresinde Şehirleşme Hareketleri, Ankara: 1974; Barsavm I. Efrem, Berule Bdire, Suriye: 1967; Beysanoğlu Şevket, Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları, Cilt 2, Ankara: 1996, s. 234-235; Çıkkı Murad Fuad, Naum Faik, Yay. Haz. Mehmet Şimşek, Damascus: 1936 (Yakında yayınlana-cak.); Günel Aziz, Türk Süryaniler Tarihi, İstanbul: Oya Matbaası, 1971; Koluman Aziz, Ortadoğu'da Süryanilik, Ankara: Asam, 2001; Şimşek Mehmet, Süryaniler ve Diyarbakır, İstanbul: Çivi Yazıları Yayınları, 2003; Şirazi Said, "Doğunun Yıldızı Patrik I. Efrem Barsavm", İdem Dergisi, Mayıs 2002; Tahincioğlu Yakup, İdem Dergisi, Mayıs 20

Mehmet Şimşek'in çalışması Toplumsal Tarih dergisinin Ağustos 2004'te çıkan 128. sayıda "Osmanlı Matbuatı" dosyası yazıları arasından yer aldı.